

EPIKA (STAREGA VEKA)

Portugalski pesnik Fernando Pessoa je napisal, da barka počne, kar voda hoče. A če bi bilo to res, potem ne bi potrebovali ne kapitana ne posadke. Barko bi brez njih premetavalo po morju sem ter tja; in le človek na njej lahko vsaj za silo kroji njeno in s tem tudi svojo pot. Napete dogodivščine, dramatični preobrati, prepovedane ljubezni, grozna izdajstva in še marsikaj pa so neizbežni, ko začne pot barke uravnavati človek. Ko je v zori civilizacij človek ugotovil, da lahko o izkušnjah in dogodivščinah drugih *pripoveduje z besedo* in jo

tako vtisne v spomin in sporočilo za zanamce, so začela nastajati najstarejša literarna dela. Nadomeščala so zgodovino pisje, prepletala resnične in izmišljene dogodke, povezovala svet ljudi in bogov, potovala med svetom živih in večnimi pokrajinami mrtvih; črpala so iz različnih mitoloških zgodb o nastanku sveta in bogov in opevala junaška dejanja iz preteklosti. Prve kulture, kot je bila sumersko-babilonska in kasneje grško-rimska, so doumele, kako pomemben je spomin za njihov obstanek. Najprej so besedila potujoči pevci znali na pamet in jih recitirali razvajenim kraljem, z razvojem pisave in višjih družbenih oblik povezovanja v močne države pa je poleg poezije (lirike) nastala že zapisana literarna zvrst. Stari Grki so jo imenovali »epika«; v obliki dolgih pripovednih pesnitev

je bila prava senzacija vse do začetka novega veka: do odkritja Amerike, izuma tiska in propada Bizantinskega cesarstva. Takrat je prvo mesto prepustila drugi literarni zvrsti. Bogovi so odšli na dopust, junaki so bili le še spomin, ljudje pa so se morali znajti sami.

Aha! Zdaj pa razumem, zakaj mi Jana pravi, da so kosti moja Ahilova peta. Pa še prav ima.

Ilustracija: Matej de Cecco

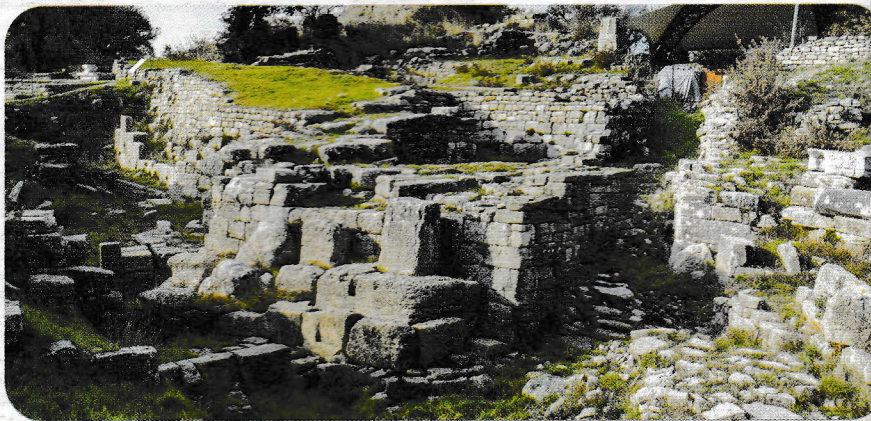

Beseda *epos* namreč pomeni besedo, pripoved. Epska ali pripovedna besedila govorijo o preteklih ali sedanjih dogodkih v zunanjem svetu, ti pa so ločeni od pripovedovalca. Glavno zgodbo pogosto prekinajo številne stranske epizode. V epiko sodijo epske pesnitve, in čeprav sodijo v večjo skupino proznih ali verzniških pripovednih besedil (bajke ali miti, pripovedke, pravljice in basni), se bomo v tokratni veselošolski temi omejili na *junaške in zgodovinske pripovedne pesmi (epe)*. Poleg junaško-mitoloških epov so ustvarjali še viteške, zgodovinske, verske, živalske ali satirične epe. Bili so zelo dolgi, največkrat v verzih, svojo snov so zajemali iz mitologije, verstva in zgodovine, prepletali so resničnost in domišljijo, prvotne civilizacije pa so vanje pogosto vpisovale lastno »zgodovino«. Epi so hoteli razložiti božansko in človeško. Najprej so jih širili potujoči pevci, razvoj pisav

v različnih kulturah pa je povzročil, da so jih naposled zapisali. So najstarejše znane literarne stvaritve, ki so bile tedaj še veliko več: junaška dejanja prednikov so zagotavljala poslušalcem in kasneje bralcem, da je njihova kultura posebna, izjemna, prvobitne zgodbe pa so se dotaknile žgočih vprašanj, ki so se zastavljala človeštvu tako takrat kot danes. Ko boste spoznali zgodbe nekaterih najpomembnejših epov

človeške zgodovine, boste videli, kako malo stvari se je v nekaj tisočletjih spremenilo. Oglejmo si tri najpomembnejše epe v zgodovini svetovne književnosti: *Ep o Gilgamešu*, Homerjevi *Iliado* in *Odisejo* ter Vergilovo *Eneido*.

Arheološko najdišče Troja v današnji Anatoliji v Turčiji. Edina sodobna vira o obstoju starogrške mestne države (polis) sta Iliada in Odiseja, Homerjeva epa.

EP O GILGAMEŠU

Najstarejša epska pesnitev je nastala ob zori civilizacij v porečju med Tigrisom in Evfratom, v Mezopotamiji. Sumerska in babilonsko-asirska literatura je sicer znana po več ohranjenih epskih pesnitvah; med njimi pa je najpomembnejši mitološko-dvorni *Ep o Gilgamešu* (po letu 2000 pr. n. št.), napisan v akadskem jeziku. Tako kot vsi podobni epi poznejših obdobij je nastal na dvoru, ki je bil pravo okolje za pripovedi o izjemnih junakih. Zapomnimo si, da je *Ep o Gilgamešu* najstarejša znana literarna stvaritev vseh časov in da se (morda) nanaša na sumerskega vladarja mesta Uruk (ok. leta 2500 pr. n. št.).

Usoda se vedno izpolni

Saj imamo vsi radi napete zgodbe, kajne? Gilgameševa je brez dvoma takšna: čeprav se ga oče zaradi slabe prerokbe (sin mu bo prevzel prestol) hoče znebiti in naroči svojim stražarjem, naj otroka vržejo z grajskega stolpa, dojenčka v letu prestreže orel in ga varno položi na tla, otrok pa odraste pri vrtnarju. A usoda se vedno izpolni, pa čeprav se človek z njo ne strinja: mnogo let pozneje Gilgameš postane odločen in nasilen vladar, tako zelo, da meščani Uruka prosijo bogove za pomoč. Zato boginja Aruru iz blata ustvari človeka Engiduja. Med Gilgamešem in Engidujem je najprej huda napetost, toda ko se neposredno spopadeta, se zbližata in postaneta neločljiva prijatelja. Zaradi tega Gilgameš spozna, da ni vse samo vladarska čast in moč, ampak da so v življenju pomembne tudi druge,

duhovne vrednote, te pa so trajnejše kot moč vladanja. Skupaj z Engidujem svoja junaštva – skupaj premagata, na primer, ljudožersko pošat Humbabo in podivjanega nebeškega bika, ki ga je zaradi ljubosumnja poslala boginja Ištar – posvetita boju za dobro države in prebivalstva.

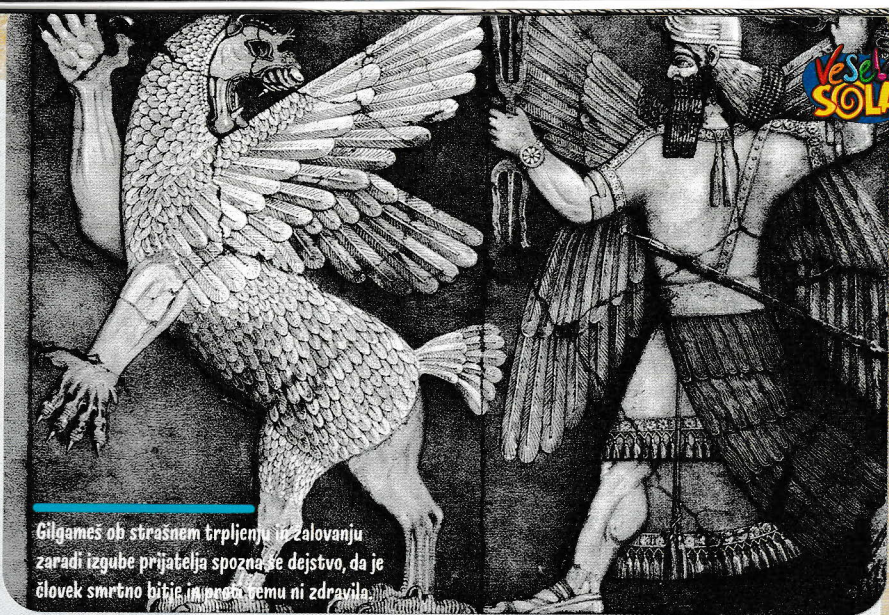
Ep o Gilgamešu je sestavljen iz približno 3500 verzov, zapisanih na dvanajstih glinenih ploščicah. Najpomembnejša je enajsta plošča, ki vsebuje mit o vesoljnem potopu.

Lov na nesmrtnost

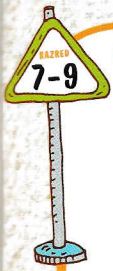
Engidu je smrten, je le človek, in ko bogovi nadenj pošljejo usodno vročico, proti kateri se ni mogoče boriti z mečem, ga zagrne smrt, njegovega prijatelja Gilgameša pa poleg strašnega trpljenja in žalovanja zaradi Engidujeve smrti prešine grenko spoznanje: nikakor ne more sprejeti, da je človek lahko zapisan pogubi, zato se odloči poskusiti nemogoče: poiskati nesmrtnost in se upreti volji bogov. Gilgameša ne zanimajo več vladarske časti, ampak se poda na negotovo, samotno pot iskalca večnega življenja. Čeprav ga poskuša nebeška točajka Siduri prepričati, da je v življenju treba le uživati v preprostih rečeh, je to Gilgamešu premalo. Zato se odpravi do edinega nesmrtnika Utnapištima (ki je nekaj takega kot kasneje Noe v Bibliji, saj je preživel

Gilgameš ob strašnem trpljenju in zalovanju zaradi izgube prijatelja spozna, da je človek smrtno bitje in mu ni zdravila.

vesoljni potop). Tam izve enako in neizprosno resnico: volji bogov se ni mogoče upreti. Ker pa je nesrečni kralj vztrajen, ga Utnapištima kot prvega potapljača pošlje v podvodni svet iskat trnovo rožo, čudežno rastlino, ki

prinaša nesmrtnost. Gilgamešu potop uspe, a pri vračanju domov mu rožo požre kača kot simbol zla in večnega življenja. Človek je smrtno bitje, ne glede na to, kaj stori. Takšna usoda je namenjena tudi Gilgamešu.

Človeškost in minljivost

Vidite lahko, kako se je Gilgameš iz krutega in nasilnega kralja, ki mu ni bilo mar za dobro svojega ljudstva, zaradi globokega prijateljstva z nekdanjim nasprotnikom prelevil v pravičnega vladarja, po Engidujevi smrti pa je zelo

žaloval in obupano iskal nesmrtnost – toda ne glede na to, kaj stori, mu je usojen konec.

Če dobro pomislite, podobna vprašanja in dvomi človeka glodajo še danes, ne le pred 4000 leti! *Ep o Gilgamešu* pripoveduje zgodbo o junaku, ki mora sprejeti svojo

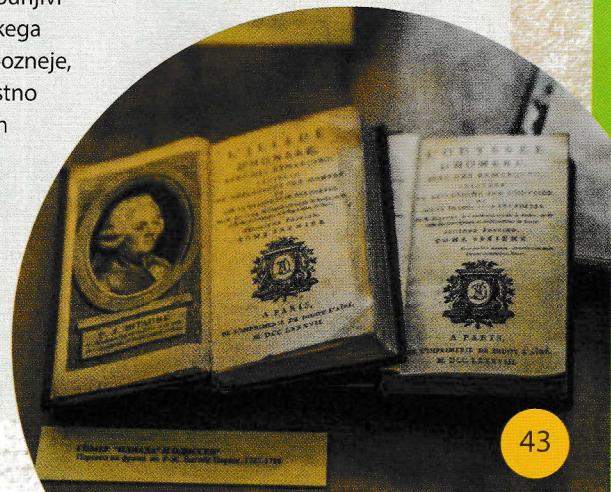
človeškost in minljivost; tega ne pozabimo, ker bomo že kaj kmalu videli, kako sta naslednji dve veliki epski pesnitvi iz 9. ali 8. stoletja pred našim štetjem sledili temu mitološko-junaškemu epskemu vzorcu. Vsi ju poznate!

ILIADA

Civilizacija starih Grkov, ki ji rečemo tudi antika (*antiquus* – star, starodaven – naša se tudi na dobo starega Rima), je tako kot pred njo druge velike civilizacije (sumerska, egipčanska idr.) svoje prve mitološke, religiozne in zgodovinske izkušnje ubesedila v zgodbah o junaških dejanjih posameznikov, ki jih ne glede na njihove želje vodi le vnaprej določena usoda; spopad z njo je smrtno nevaren, kot smo videli že pri Gilgamešu. V svetu mnogih grških bogov, ki so udobno živeli svoje razburljivo življenje na nebeškem Olimpu, pa živijo izjemni posamezniki, junaki, ljudje, vladarji svojih dvorov. O muhastih bogovih in o junakih ter njihovih dogodivščinah

pripovedujeta danes najpomembnejša epa vseh časov *Iliada* in *Odiseja*, ki naj bi ju spesnil slepi potujoči pevec Homer. Izjemno obsežna junaška epa iz 9. ali 8. stol. pr. n. št. nista bila samo razburljivi zgodbi za kratek čas aristokratskega poslušalstva, ampak so ju Grki pozneje, ko so ju zapisali, razumeli kot lastno in veličastno zgodovino; *Iliada* in *Odiseja* sta bili zanje neke vrste enciklopedija, v kateri je zajeto vse. Ustvarili sta sklop navodil, kako živeti, ustvarili sta idejo grške enotnosti, natančno sta prikazovali mitološke zgodbe, ki jih je moral poznati vsak izobraženec tistega časa.

Iliada in *Odiseja* sta največkrat natisnjeni deli kateregakoli antičnega avtorja. *Iliada* je bila prvič natisnjena v Firencih leta 1488. Na sliki sta kopiji, ki ju hranijo v muzeju v Moskvi.

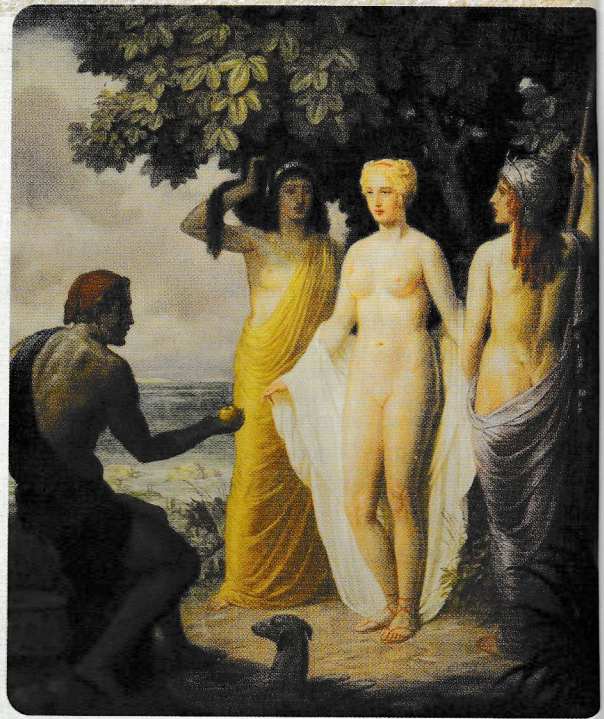

Jabolko spora

Če življenje razumete kot potovanje in premagovanje nepredvidljivih ovir, bo tudi zgodba *Iliade* ravno prava za vas: čeprav sam ep pripoveduje le o zadnji fazi vojne med Ahajci (Grki) in Trojanci, je bila predzgodba znana vsakemu poslušalcu ali bralcu antike, zato tudi vi ne smete biti izjema: velika freska svojega časa se začne na svatbi tesalskega kralja Peleja in morske boginje Tetide, ko se zgodi hud incident, ki ga povzroči boginja prepira Erida. Ker ni bila povabljena na zabavo, med udeležence vrže jabolko spora z napisom Najlepši; zanj se potegujejo boginje Hera, Atena in Afrodita, za razsodnika pa postavijo trojanskega princa Parisa – da bi ga prepričale, ga vsaka posebej hoče podkupiti: Hera ponuja oblast, Atena modrost in Afrodita ljubezen najlepše ženske. Ker Paris izbere Afrodito, se na smrt zameri Heri in Ateni. Paris čez nekaj časa pripotuje v Grčijo in na špartanskem dvoru ugleda lepo

Heleno, hčer Zevsa in boginje pozabe Lete – to je ljubezen na prvi pogled! Z njenim privoljenjem jo ugrabi, se z njo poroči in jo odpelje v Trojo. Razjarjeni Ahajci pa se zaradi izdaje gostoljubja pod Agamemnonovim vodstvom podajo na maščevalni pohod, da bi dobili Heleno nazaj. Vojna se začne zaradi ženske. Ta strašni spopad, v katerem je sreča zdaj na eni, zdaj na drugi strani, traja že deset let. Prav tako so nekateri bogovi na strani Trojancev, drugi držijo z Ahajci; tako kot oni so tudi bogovi sprti med sabo.

Boginje Hera, Atena in Afrodita se potegujejo za jabolko. Še danes pogosto slišimo izraz jabolko spora, ki ga uporabimo, ko želimo opisati stvar, ki je vzrok spora, razdora.

Usodnih 51 dni

V desetem letu vojne pa se začne Homerjeva *Iliada*, ki popisuje dogodke enainpetdesetih dni. Ena njenih prvih besed je jeza, ki jo občuti najslavnejši vojščak na grški strani – Ahil. Močno namreč zameri Agamemnonu, ker mu je odpeljal ljubico Brizeido, zato

se odloči, da se ne bo več bojeval, in se raje užaljen kuja v svojem šotoru. Čeprav so vse prerokbe »od nekdaj« napovedovale poraz Troje (Iliona), Ahajci utrpijo nekaj hudih porazov na bojišču. Sicer tudi za obzidjem Troje ni vse idealno: Helena začne zaničevati Parisa, saj ga ima za šlevo.

A več kot očitno je, da Grki brez svojega »zvezdnika« v vojni ne bodo zmagali. Na trojanski strani se zlasti uveljavi Hektor, sin kralja Priama, in v dvoboju ubije Ahilovega prijatelja Patrokla, ki si je nadel Ahilovo bojno opremo. Njegova smrt pa užaljenega junaka globoko pretrese, zato izzove kraljevega sina, pogumnega Hektorja, na dvoboj, v katerem ga nato ubije; še več, Ahilov bes se ne ustavi pred spoštovanjem smrti in Hektorjevo truplo vsej Troji na očeh grdo oskruni in ga vleče naokoli z vozom. Šele ponižna prošnja očeta Priama, naj vrne sinovo truplo, da ga bodo lahko pokopali in za njim žalovali, omehča Ahilovo srce.

Ahilu je bilo po legendi prerokovano, da bo umrl zaradi puščice v nogi. Mati se je zbala za svojega sina, zato ga je potopila v reko Stiks, da je dobil nadnaravno moč – neranljivost. Pri tem pa ga je držala za peto, in ker se peta ni zmočila, je bila to njegova šibka točka. Če danes uporabljamo izraz Ahilova peta, govorimo o šibki točki osebe.

Heksameter

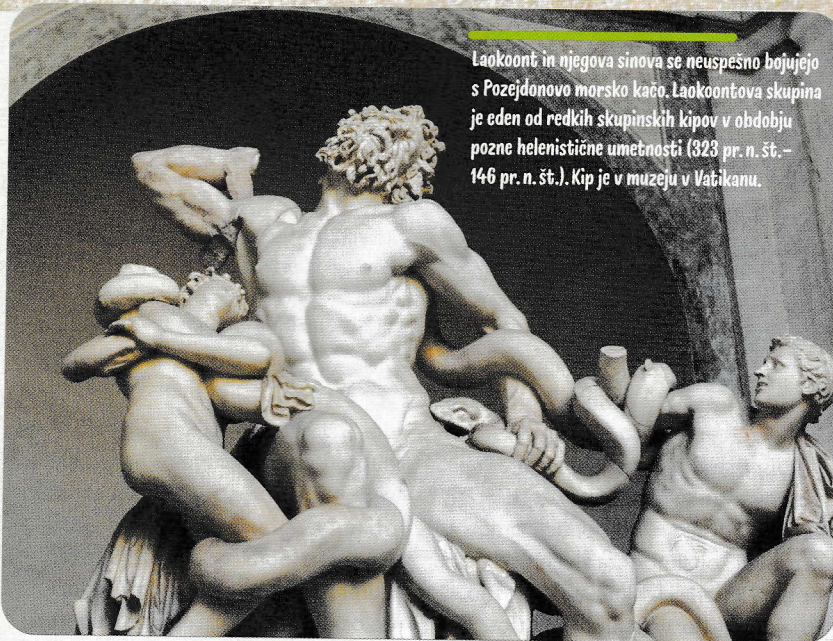
Ta osnovna zgodba je v Homerjevi *Iliadi* v skladu z žlahtno epsko tradicijo prepletena z mnogimi stranskimi prigodami, ki opisujejo druge junake (Meneleja, Odiseja, Ajasa, Nestorja pri Ahajcih in Hektorja, Antenorja, Eneja in drugih na trojanski strani),

njihove boje, pripovedovalec pa se pogosto posveča gostobesednemu opisovanju njihovih značajev, vpletanju bogov v veliko bitko ali pa kratko malo našteva sezname ladij in drugih pripomočkov v vojni. Posebnost, ki je vplivala na kasnejše junaške, mitološke in nacionalne epe, pa je bil izredno dolg verz *Iliade*

(več kot 15.000 jih je), saj je obsegal od dvanajst do sedemnajst zlogov in se je, kadar so ga starogrški pevci pravilno naglasili, slišal v posebnem ritmu, prekinjenem z obvezno pavzo (ali cezuro). Imenuje se heksameter ali šestomer; v njem je zložena tudi *Odiseja* in Vergilova *Eneida*.

Zvijaka in zmaga

Prava drama pa se zgodi, ko se verzi *Iliade* izpojejo do konca – in tudi to zgodbo je vsak izobražen Grk dobro poznal, čeprav je *Iliada* ne opeva več: veliki junak Ahil, podobno kot že Gilgameš, ne živi več dolgo, saj ga Paris z lokom ustrelil v peto, prav v ranljivo točko, ki ji še danes rečemo Ahilova peta. Junak je bil sicer neranljiv, razen v peto, za katero ga je držala njegova mati Tetida, ko ga je kot dojenčka namakala v reko Stiks. Nihče ne more ubežati usodi, niti Ahil ne! Po njegovi smrti se začne tekma za njegovo bojno opremo; dobi jo pretkani Odisej, Ahajci pa angažirajo izjemnega lokostrelca Filokteta, da ubije Parisa, njegovo mesto pa med Trojanci zasede Enej. Zapomnite si to ime, saj bo kaj kmalu zasijalo v še eni napeti, avanturistični zgodbi rimske antike. Vendar pa Ahajcem ne pomaga noben boj in Odisej se domisli zvijske

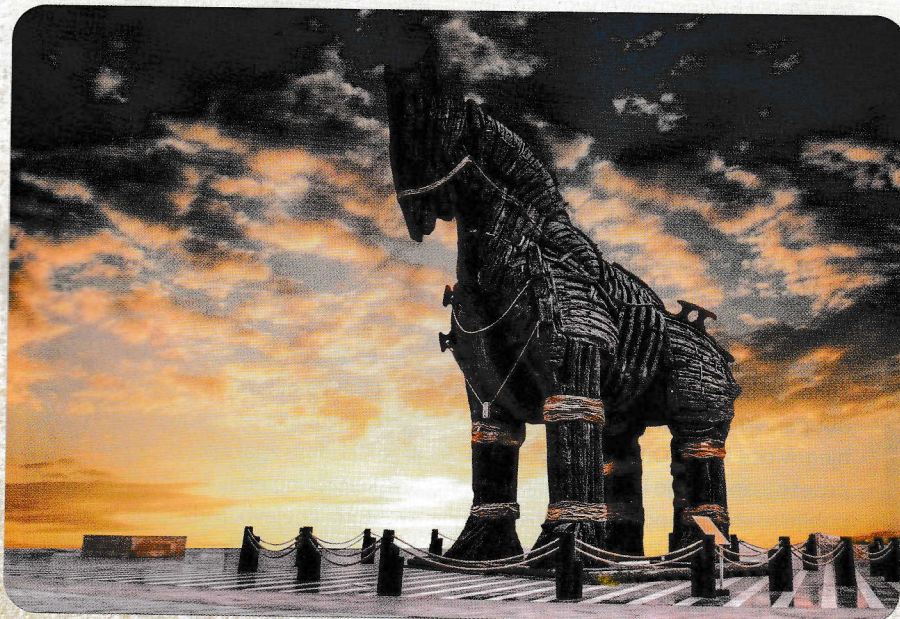

Laokoont in njegova sinova se neuspešno bojujejo s Pozejdonovo morskjo kačo. Laokoontova skupina je eden od redkih skupinskih kipov v obdobju pozne helenistične umetnosti (323 pr. n. št. – 146 pr. n. št.). Kip je v muzeju v Vatikanu.

z lesenim konjem, v katerega se skrijejo izbrani vojščaki. Navidezno opustijo obleganje in pustijo »trojanskega konja« pred mestnimi vrati, naivni

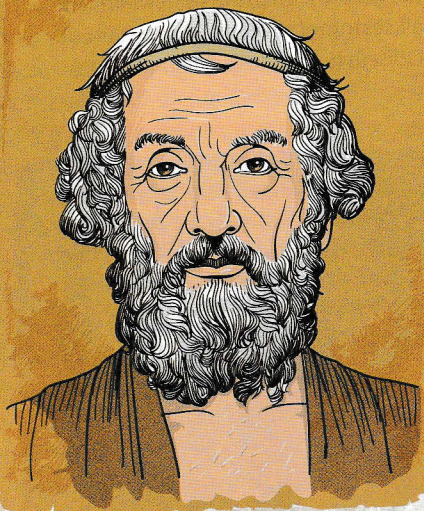
Trojanci pa mislijo, da so se nasprotniki naveličali in odšli domov – in čeprav jih svečenik Laokoont opozarja, da je to zvijska, ga ne poslušajo. Potem ko Pozejdon iz morja pošlje kači, da za kazen ubijeta Laokoonta in njegova sinova, Trojanci odpeljejo konja v mesto. In to je njihova poguba. Ahajski vojščaki ponoči napadejo mesto in pobijejo večino prebivalstva ter porušijo Trojo do tal. Med redkimi preživelimimi je Enej, ki mu v izbrani družbi uspe pobegniti in se odpravi na dolgo, dogodivščin polno pot do nove domovine.

Trojanskega konja so izdelali Grki v desetem letu trojanske vojne ter ga »podtaknili« Trojancem. V njem so bili skriti vojaki, ki so ponoči zavzeli trdnjavo in premagali Trojance.

Iliada, epska pesnitev o boju za obstanek, sovraštvo, ljubezni,

prijateljstvu, o izdaji in želji po zmagi, pa ima tudi nadaljevanje – *Odisejo*. Ta ep so sicer pripisovali pesniku Homerju, vendar so kasneje strokovnjaki ugotovili, da je mlajša od *Iliade*, saj je sestavljena bolj zapleteno (s časovnimi preskoki ali t. i. retrospektivami v zgodbi), in si tako zastavili t. i. homersko vprašanje brez pravega odgovora. Oba epa imata verjetno več avtorjev, saj sta nastala že pred 8. stol. pr. n. št., ko so ju zapisali, *Odiseja* pa je od *Iliade* drugačna tudi zato, ker sledi usodi le enega grškega junaka pred Trojo, Odiseja, slavnega po zvičajnosti

(trojanski konj) in izjemni govorniški sposobnosti (imel je »medena usta«). Ker je pretental Trojance, so bili njihovi božji zavezniki ogorčeni in odločeni, da mu zagrenijo in podaljšajo pot domov na Itako, kjer ga čakata sin Telemah in ljubljena žena Penelopa. Njemu in njegovim spremljevalcem nastavljajo težke ovire. Toda Odisej nekako živi za nasvet iz *Epa o Gilgamešu* – ideja, ki je bila pomembna za prve civilizacije pa tudi za današnji čas –, da so družinska ljubezen in vse majhne reči, ki naše življenje naredijo lepo, pomembne človeške vrednote.

Antični grški pesnik Homer je najverjetneje živel v 8. stoletju pr. n. št. v Mali Aziji. Z izrazom homersko vprašanje sta povezani dve dilemi. Prvo vprašanje, ki si ga zastavljajo literarni zgodovinarji, je: ali je Homer sploh živel oziroma ali je avtor dveh največjih epov antične Grčije. Drugi del homerskega vprašanja sprašuje, ali je oba epa lahko napisal en sam avtor.

Odisejada – dolga pot z ovirami

V *Odiseji* se znajdemo v divji, dramatični avanturi v času in prostoru. Stari Grki so Odisejevo odisejado domov razumeli kot simbol za življenjsko pot, na kateri si lahko z vztrajnostjo, iznajdljivostjo, voljo in bistrostjo uma izboljša življenje, pa naj je vse skupaj videti še tako grozno. A ta pot ni lahka, tako v tvojem življenju kakor za Odiseja samega: traja toliko časa kot trojanska vojna. Prekrižariti mora

Kiklopi so enooki velikani. Odisej se je spopadel s kiklopom Polifemom in ga oslepel.

pol Sredozemlja, saj ga od sovražnih bogov spodbujeni vetrovi in valovi vedno speljejo na napačno pot, stran od doma, stran od Itake. In ne le to, Odisej se mora spopasti z ljudožerskimi pošastmi, z enookimi Kiklopi, ko oslepi enookega Polifema; upreti se mora vabljivim zvokom siren, ki zapeljujejo edinole v smrt, spopasti se mora s šesteroglavo Skilo in vrtinčasto Karibdo; z iznajdljivim umom lisjaka se reši iz še tako nemogoče situacije, žal pa njegovi tovariši niso enako uspešni. Naposled ga ugrabi posesivna, vanj zaljubljena nimfa Kirka in ga zadržuje na svojem otoku do trenutka, ko Odiseju naklonjeni bogovi odločijo, da ga mora izpustiti. Ko komaj še živ prispe na otok Fajakov, se vanj zaljubi še kraljična Nausikaa, toda Odisejeva želja po domu je močnejša od ljubezni, ki jo vžiga v ženskah. Na Itaki pa je itak vse narobe: njegov dom že dolgo časa oblegajo Penelopini snubci in se obnašajo, kakor da bi bilo vse njihovo, Telemah pa obupan vsepovsod poizveduje, ali je njegov oče še živ. Odisej zato odločno poseže v dogajanje in s svojim lokom pobije snubce. Naposled je pripotoval domov, k svoji družini.

Sirene so s svojim vabljivim zvokom začarale mornarje in jih zapeljale v smrt, a Odisej se je rešil tudi te ovire na svoji poti.

Odiseja je avanturistična, napeta zgodba, v kateri se zvrstijo neverjetne prigode, a bolj kot junaštva je pomembna vrednota družinskega življenja. Tudi zato je *Odiseja* verjetno mlajša od *Iliade*, v kateri so vrednote drugačne. A vedno je popotovanje, avantura, pot, ki po koncu trojanske vojne ni bila prihranjena nikomur. Če smo v *Odiseju* spoznali junaka po njegovi človeški plati, si bomo zdaj s preskokom v rimske čase ogledali še eno podobno avanturo: Enejevo. Tudi njega je najprej čakalo brezmejno morje.

Zgodovina Rima je zelo razgibana, rimska kultura in civilizacija pa je zrasla na temelju grške antike. Mitološki začetki Rima segajo v 8. stol. pr. n. št., ko naj bi leta 753 Romul ustanovil Rim, konec pa nastopi leta 476 n. št., ko propade zahodni del imperija in od njega za skoraj tisočletje ostane Bizanc. Od mestne državnice prek republike se je Rim v Kristusovih časih razvil v najplivnejše cesarstvo svojega časa, svojo kulturo, religijo in mitologijo pa je skoraj v celoti prevzel od Grkov. Zato ni čudno, da se je rimska književnost začela s prevodom – v 3. stol. pr. n. št. je osvobojeni suženj Livij Andronik v latinščino prevedel Homerjevo *Odisejo*. Poleg poezije in malo manj dramatike je bila epika med Rimljani zelo cenjena; v njej se je

zrcalila njihova posebnost, ki jih je bistveno ločevala od Grkov: Rimljani so bili ponosni na svojo državo in povezovala jih je trdna zavest nacionalne pripadnosti. Zato so bile zgodbe o mitični ustanovitvi Rima še toliko bolj

pomembne. V 1. stol. pr. n. št. je ustvarjal eden največjih rimskih pesnikov Vergil, ki je v verzih napisal *Eneido*, ep, poln pustolovščin in avantur Eneja iz Troje; prav njemu je bilo usojeno, da postane prvi prednik Rimljanov.

Seveda je šlo za to, da je njihov izvor božanski, saj je bila Enejeva mati boginja Venera. Vergil se je v vsem zgledoval po mojstru Homerju, svojega epa, napisanega v heksametrih, pa sicer ni dokončal. Še več, v svoji poslednji volji je določil, naj ga uničijo – kar pa se očitno ni zgodilo.

A ker smo se že potopili v epske zgodbe od sumerske civilizacije naprej, si oglejmo nadaljevanje – v Vergilovi *Eneidi*.

Mozaik na sliki je najstarejši znan portret latinskega pesnika Vergila. Odkrit je bil na območju današnje Tunizije, ki je bilo starorimska provinca.

Iskanje domovine

Enej ima tako kot Odisej velike težave: po padcu Troje blodi po Sredozemlju in išče nekaj, kar Odisej že ima – novo domovino. Po stari prerokbi bi to morala biti Italija oziroma pokrajina Lacij, iz katere je menda izviral najstarejši rod Trojancev. Po številnih pustolovščinah Enej s spremstvom

pristane na obalah Kartagine, v tamkajšnji kraljici Dido pa Venera vžge strastno ljubezen do Eneja, ki prevzame tudi Trojanca samega. Ob svoji ljubezni vsaj za kratek čas pozabita na vse. Božja volja pa je močnejša: Enej odpotuje izpolnjevati božjo prerokbo, Dido pa prevzameta obup in tesnoba; tako ji je hudo, da po njegovem odhodu naredi samomor (kasneje so s to zgodbo razlagali tradicionalno rivalstvo med Rimom in Kartagino). In ko naposled pristanejo na obalah Italije, se Enej odpravi na pot v

onostranstvo, med mrtve (enako se zgodi tudi Odiseju), po vrnitvi med žive pa se mora boriti z upornimi italjskimi plemeni; še posebej trdovratno se mu upira knez Turn, zato se z njim – podobno divje, kot se je Ahil spopadel s Hektorjem – spopade in ga ubije. Šele tedaj je mogoče, da se izpolni obljuba kralja Latinusa, da se bo Enej lahko poročil z njegovo hčerjo Lavinijo. Nato sledi niz vladarjev – najprej Jul Askanij, ki ustanovi mesto Alba Longa, za njim vlada Enejev sin Silvij. Ker je bilo prvotno prebivalstvo italskega polotoka etruščansko – in še danes obstaja glede Etruščanov veliko skrivnosti –, se je torej Enejev rod pomešal s staroselci in tako je počasi nastalo mesto na sedmih gričih: Rim. Kraj, kamor vodijo vse poti.

Mit o Eneju najdemo na mnogih slikarskih upodobitvah. Na sliki je upodobitev Enejevega odhoda iz Kartagine italijanskega slikarja Corrada Giaquinta iz leta 1735.

TROJANCI IN RIMLJANI

Opazili ste lahko, da je med Enejem in Odisejem kar precej podobnosti. Vendar je razlika v tem, kaj si kdo želi v življenju in kaj že ima. Odisej je bil kljub vsemu na strani zmagovalcev, njega sta že čakala dom in družina. Enej pa je ubežnik iz goreče Troje, zvesti izpolnjevalec božje prerokbe, ki je močnejša od tuzemske ljubezni Dido; za Eneja se čas negotovih vojn, potovanj in pustolovščin izteče, ko naseli italjski polotok. V tej zgodbi so Rimljani ponosno poudarjali, da njihov rod izvira že od mitičnih Trojanцев; ne, oni niso kar tako!

V grško-rimski mitologiji je bil Enej trojanski junak. Lik je omenjen v Homerjevi Iliadi. Enej je v rimski mitologiji dobil posebno vlogo, predvsem v Vergilovi Eneidi, v kateri je prednik Romula in Rema. Postal je prvi pravi junak Rima.

SLOVENSKA ENEIDA

Ko svojo moč narbòlj vihar razklada,
okrog vrat straža na pomoč zavpije,
in vstane šum, de mož za možam pada.

Ko se neurnik o povodnji vlije,
iz hriba strmega v doline plane,
z derečimi valovami ovije,

kar se mu zoper stavi, se ne ugane,
in ne počije préd, de jez omaga;
tak vrže se Valjhun na nekristjane.
Ne jenja préd, doklèr ni zadnja sraga
krvi prelita, dokler njih kdo sope,
ki jim bila je vera čez vse draga.

Ko zor zasije na mrličov trope,
leže, k' ob ajde žetvi, al pšenice
po njivah tam leže snopovja kope ...

Odlomek iz epske-lirske pesnitve *Krst pri Savici*,
ki jo je leta 1835 napisal France Prešeren.

Obsežna epsko-lirska pesnitev, ki jo je v drugi
polovici leta 1835 napisal slovenski romantični
pesnik France Prešeren.

POEZIJE

Dóktorja

Francéta Prešérna.

Sim dolgo úpai in se háj,
Slovó sim úpa, stríhu dál;
Srovó je prázno, strétno ní,
Nasáji sí up in stráh zéti.

V LJUBLJANI.

Natisnil Józef Bláznik.

1837.

Konec epa in nova doba

Vsaka zgodba se enkrat konča. Tudi Sumercev, Grkov in Rimljanov ni več, a odtis njihovih vrednot, kot ste lahko videli s primeri Gilgameša, Ahila, Odiseja in Eneja, je ostal v človeštvu vse do danes. Po koncu rimskega imperija je število epov še naraslo, saj so iz ljudstev v srednjem veku začeli nastajati narodi s svojimi jeziki. Glede na ugled epskih pesnitev v preteklosti ni nič

čudnega, da so pisali t. i. nacionalne epe, kot je bil *Beowulf* za Anglosase, *Pesem o Rolandu* za Francoze, *Junaška pesem o Cidu* za Špance, *Ep o Niebelungih* za Nemce ali *Pesnitev o pohodu Igorjevem* za Ruse. Ne pozabimo tudi na italijansko Božansko komedijo Danteja Alighierija, v katerem sam pesnik v Vergilovem spremstvu – tako kot nekoč Odisej in Enej – odide na popotovanje skozi pekel, vice in raj. In se vrne živ!

Epske pesnitve v verzih so na začetku novega veka začele izgubljati svoj nekdanji sijaj in slavo, v 19. stoletju pa so jih skoraj popolnoma nehali pisati. V slovenski književnosti se je z epom spopadel France Prešeren v *Krstu pri Savici*, a tedaj, v 19. stoletju, je tako po svetu kot pri nas vzhajala nova zvezda literature, ki je ep v celoti nadomestila – vsi jo poznate: roman. Ampak to je že druga zgodba – zgodba epike (pripovedništva) novega, našega veka.

VESELA ŠOLA PRIPOROČA:

DK

Miti, legende in svete zgodbe

Otroška enciklopedija

PODAJ SE NA
DOGODIVŠČINO
LEGENDARNIH
JUNAKOV!

Z znanjem se poteguj za knjižno uspešnico Miti, legende in svete zgodbe - enciklopedijo dediščine starodavnih epov in množice zgodb iz svetovne mitologije.

Obišči veselasola.net, čim večkrat reši marčno učno pot o epiki, oddaj podatke in počakaj do 5. aprila, ko bomo izžrebali srečneža, prejemnika knjige Miti, legende in svete zgodbe.

EPIC POETRY

About 8000 years after Homer wrote his epic poems the Iliad and the Odyssey, there was great enthusiasm for history in the Ancient Egypt. The children of the upper classes started to read and learn very early. They learned different parts of the Iliad and the Odyssey by heart.

The Ancient Egyptian ruler Cleopatra was a great admirer of the epic poetry. Can you recognize her on the photo? Write an 'x' in the box next to the correct photo.

VOCABULARY

- Iliada** – the Iliad
- Odiseja** – the Odyssey
- ep** – an epic poem
- stari Egipt** – Ancient Egypt
- branje** – reading
- učenje** – learning
- odlomek** – a part

- višji sloj** – an upper class
- besedilo** – a text
- zvitok** – a scroll
- spretnost** – a skill
- zavijati nazaj** – to roll back
- na pamet** – by heart
- veda** – science
- geografija** – geography

- astronomija** – astronomy
- astrologija** – astrology
- biologija** – biology
- fizika** – physics
- filozofija** – philosophy
- zgodovina** – history
- vladarica** – a ruler

The Greek epic poetry was part of the obligatory school subject matter and was memorized by the members of upper classes during the late period of Ancient Egypt. In those times the texts had been written on very long papyrus scrolls while the reading itself required a considerable skill. The reader had to use his right hand to hold the papyrus scroll and his left hand to roll back the part that was already read.

Literature was one of the most important sciences during the Hellenistic period of Ancient Egypt. Do you know which science was considered as the most important one in those times?

- GEOGRAPHY
- ASTROLOGY
- ASTRONOMY
- BIOLOGY
- PHYSICS
- PHILOSOPHY
- HISTORY

PIONIRSKI DOM

Jaz sem že vpisana.
Kaj pa ti?

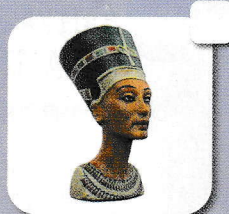

Ungefähr 8 000 Jahre, nachdem Homer die Epen *Ilias* und *Odyssee* für die Menschheit niedergeschrieben hatte, herrschte im Alten Ägypten große Begeisterung für Geschichte. Die Kinder aus den höheren Gesellschaftsschichten begannen schon sehr früh mit dem Lesen und dem Lernen und konnten sogar Ausschnitte aus *Ilias* und *Odyssee* auswendig.

Die berühmte altägyptische Herrscherin Kleopatra war eine große Bewunderin der alten Epen. Erkennst du Kleopatra auf dem Foto? Setze ein Kreuz (X) in das Kästchen bei dem richtigen Foto.

WÖRTERBUCH

Iliada – Ilias

Odiseja – Odyssee

ep – das Epos (Plural: die Epen)

stari Egipt – das Alte Ägypten

branje – das Lesen

učenje – das Lernen

odlomek – der Ausschnitt

višji sloj – die Oberschicht

besedilo – der Text

zvitok – die Rolle

spretnost – das Geschick

zavijati – aufrollen; (*nazaj*)

zurückrollen

geografija – (die) Geografie;
(*predmet v šoli*) (die) Erdkunde

veda – die Wissenschaft; die Lehre

astronomija – (die) Astronomie

astrologija – (die) Astrologie

biologija – (die) Biologie

fizika – (die) Physik

filozofija – (die) Philosophie

zgodovina – (die) Geschichte

vladarica – die Herrscherin

Die griechischen Epen waren für die obere Gesellschaftsschicht in der Spätzeit des Alten Ägypten eine Pflichtlektüre, die sie auswendig aufsagen konnten. Die Texte wurden damals auf sehr lange Papyrusrollen geschrieben und das Lesen erforderte ziemlich viel Geschick. Der Leser musste nämlich mit der rechten Hand die Rolle festhalten und aufrollen, während die linke Hand das Zurückrollen des bereits gelesenen Textes übernahm.

In der Zeit der hellenistischen Kultur im Alten Ägypten zählte die Literatur zu den bedeutendsten Wissenschaften. Weißt du, welche Wissenschaft damals als die wichtigste Wissenschaft galt?

GEOGRAFIE

ASTROLOGIE

ASTRONOMIE

BIOLOGIE

PHYSIK

PHILOSOPHIE

GESCHICHTE

KULTURNO – UMETNIŠKI PROGRAMI

TUJI JEZIKI IN KULTURE

WWW.PIONIRSKI-DOM.SI

PIONIRSKI DOM

4. DRŽI ALI NE DRŽI?

1. KAJ POMENI BESEDA EPOS?

- a. Pesem.
- b. Črka.
- c. Pripoved.
- d. Verz.

Dojenčka Gilgameša so vrgli z grajskega stolpa, rešil ga je konj, ki je ravno prikorakal mimo.

DRŽI   NE DRŽI

5. ENOOKI VELIKANI, KI JIH SPOZNA MO V ODISEJI, SE IMENUJEJO _____.

2. PRAVILNO POVEŽI.

- Iliada   Vergil
- Eneida   Homer

5. KATERA EPSKA PRIPOVED JE NAJSTAREJŠA?

- a. Ep o Gilgamešu.
- b. Odiseja.
- c. Iliada.
- d. Eneida.

4. S KTERO EPSKO PESNITVIJO POVEZUJEMO JABOLKO SPORA?

- a. Z Epom o Gilgamešu.
- b. Z Eneido.
- c. Z Iliado.
- d. S Krstom pri Savici.

3. ZA JABOLKO SPORA SE POTEGUJEJO TRI BOGINJE, PARIS IZBERE BOGINJO

F   _____

2. PRAVILNO POVEŽI.

- Ep o Gilgamešu   Paris
- Iliada   Enej
- Eneida   Engidu

1. KATERO ŽIVLJENJSKO RESNICO JE JUNAK GILGAMEŠ NAJTEŽJE SPREJEL?

- a. Samopodobo.
- b. Tekmovalnost.
- c. Minljivost.
- d. Sebičnost.

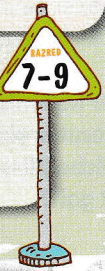
3. DRŽI ALI NE DRŽI?

Najstarejša znana literarna stvaritev vseh časov je Odiseja.

DRŽI   NE DRŽI

ŠOLSKO TEKMOVANJE BO 10. 3. 2021, DRŽAVNO PA 14. 4. 2021.

Izpolni preizkus in ga pošlji na naslov: Vesela šola, Mladinska knjiga Založba, Slovenska 29, 1000 Ljubljana, s pripisom **Marčna VŠ**.

Ne pozabi pripisati svojih podatkov (ime in priimek, naslov). Podatke naj podpiše eden od staršev oziroma skrbnikov, ki s podpisom dovoljuje, da jih posreduješ in sodeluješ v nagradni igri. Med prispelimi praviimi odgovori bomo **6. aprila 2021** izžrebali nekaj srečnežev, ki jih čakajo nagrade. Imena nagrajencev bodo v tednu dni po žrebanju objavljena na www.veselasola.net, kjer so objavljena tudi pravila nagradnih iger.

IME IN PRIIMEK VESELOŠOLCA _____

NASLOV _____

PODPIS STARŠA _____

RAZRED   4-6   7-9   (OBKROŽI)

MARČNO TEMO O EPIKI STAREGA VEKA SMO PRIPRAVILI:
 Besedilo: dr. Andrej Koritnik; Pionirski dom (angleški in nemški del); Matej De Cecco (ilustracija); Manca Švara (oblikovanje); Vera Jakopič (lektoriranje); Rebeka Tomšič (urednica).
 Slikovno gradivo: Shutterstock.

Pri izpeljavi celotne zasnove letošnje Vesele šole nam pomagajo Telekom Slovenije in Zavarovalnica Triglav.

Vesela šola je priloga mesečne revije Pil; letnik 51, št. 07 (marec 2021).